

DE ROSDOEK

heemkundige studiekring
DE ACHT ZALIGHEDEN

D E R O S D O E K

aflevering 5, februari 1976.

Voorlopige redactie:

Mej. C. van Leersum, St.Janstraat 55, Duizel

C. Cornelissen, Nieuwstraat 74, Eersel

L. Vermeulen, Blokstraat 15, Bergeijk

DE ROSDOEK

Het bestuur van onze kring prijst zich gelukkig dat de heer L. Vermeulen uit Bergeyk togetreden is tot de redactie van de Rosdoek. Hij zal zich vooral belasten met het typewerk en de lay-out. In een eerstvolgende bestuursvergadering zal de taakverdeling binnen de redactie ter sprake komen. Wij wensen de heer Vermeulen veel sterkte toe, maar spreken hier de hoop uit dat niet teveel een beroep wordt gedaan op zijn inspiratie. Hij heeft, evenals de andere redactieleden, de steun nodig van zoveel mogelijk scribenten in onze kring.

Dit jaar zal evenals 1975 in het teken van het monument in zijn ruimste zin moeten staan. In onze kontreien is veel schoonheid reeds verdwenen, maar er is nog genoeg dat de moeite van het bewaren en beschermen waard is.

Wij rekenen erop dat U het bestuur, de kring en de Kempen wilt steunen als wij een beroep doen op uw activiteit. En dat gebeurt, want er is nog werk genoeg aan de winkel.

CURSUS OUD SCHRIFT.

Op de laatste jaarvergadering is de vraag gelanceerd of de cursus paleografie mogelijk een vervolg kan hebben. Er is toen geopperd met een groep een bepaald boek te bewerken b.v. een verpondingsboek uit de streek. Kringleden die zich hiervoor willen inzetten, nemen even contact op met de secretaris B. Fokkelman, Gaobertstraat 2, Eersel (04970-2053).

Bij hem kunnen zich ook opgeven de kringleden die eventueel een nieuwe begincursus willen volgen. Indien wij het vermoeden hebben dat deze tweede cursus levensvatbaar is, kunnen wij een docent polsen. Wilt U vooral spoedig reageren, zeker vóór 15 maart.

DE STATUTEN.

Tot nu toe heeft onze kring bestaan zonder statuten, zonder huishoudelijk reglement. Niet dat het bestuur erg gehecht is aan regels en artikelen, maar het is in deze tijd toch goed dat ieder lid van een vereniging weet waar hij aan toe is en wat ieder binnen een vereniging te doen staat.

Daarom hebben wij gemeend dat het goed was statuten en een huishoudelijk reglement samen te stellen en die aan de leden voor te leggen. Dit is inmiddels

reeds gebeurd. Op de laatste jaarvergadering hebben de aanwezigen ze ter inzage meegenomen. Bij die gelegenheid werd tevens geopperd na te gaan of een stichting of een vereniging de beste vorm is voor onze kring en of Koninklijke goedkeuring gewenst is.

Indien U de ontwerp-statuten ter bestudering of ter informatie wenst te ontvangen, vraagt U die dan even aan bij de secretaris B. Fokkelman (04970-2053). We houden ons aanbevolen voor alle op- en aanmerkingen die ertoe bijdragen, dat we straks een zo goed mogelijk document hebben.

Het bestuur.

WAAR KOMEN DE HEKSEN VANDAAN ?

Op de laatste bladzijde van de vorige Rosdoek staat een mededeling aangaande leetuur over spokerijen e.d. Voor mij was het aanleiding om in de nu voor U liggende Rosdoek een artikel te wijden aan de herkomst van de "Heksen". In de late middeleeuwen verspreidde zich een epidemie van haat en onverdraagzaamheid over Europa, sprong over naar de nieuwe Amerikaanse wereld en woedde tot in de "verlichte achttiende eeuw"..... de heksenpsychose.

Wijlen professor Kurt Baschwitz zegt er in zijn anno 1964 verschenen boek: "Heksen en Heksenprocessen" onder meer het volgende van:

"De middeleeuwen kenden hun eigen plagen, maar nog niet die van de steeds talrijker wordende heksenprocessen. Dit verschijnsel nam pas tegelijk met de nieuwe tijd een aanvang, in de 16e eeuw dus, na de ontdekking van Amerika en na de Reformatie. Het teisterde de katholieke en protestantse landen, maar niet de grieks-orthodoxe zoals Rusland, en niet de islamietische zoals Turkije".

Het woord "heks" afgeleid van het oud-germaanse woord hagazussa, dat in het middeleeuws Nederlands haghetisse en in het oud-engels haegtes is geworden duidt erop, dat men vroeger geloofde, dat heksen op een soort omheining zaten, zoals een haag enz. Het eerste lid van het woord geeft dit aan. Het tweede lid is taalkundig moeilijker te verklaren. Algemeen wordt aangenomen dat het iets moet zijn als een zwevende staak of bezemsteel. En aldus is een heks, een vrouw die op een staak of bezemsteel zwevend door de lucht gaat.

Het boek van Baschwitz deed me op zoek gaan naar de oorsprong van de heksen en nu blijkt, dat de oude Keltische godsdienstgeschiedenis uitkomst biedt.

Onze Keltische voorouders aanbaden een merkwaardige godheid: Cernunnos. Deze godheid werd voorgesteld half als dier, met een hertegewei en een staart, half als mens. Hij zit gekrucht op een wijze die bij de Galliërs algemeen gebruikelijk was. Wat de naam betreft: deze komt slechts voor op één inscriptie en is misschien slechts een plaatselijke bijnaam. Men meent dat het betekent: de gehoornde God. Goed bewaarde Cernunnosbeelden kan men zien o.a. in de Franse stad Autun en in het Deens Staatsmuseum te Kopenhagen.

De oorspronkelijke woonplaats der Kelten was Midden-Europa, Zuid-Duitsland en Bohemen en sinds ± 300 vóór Christus hebben ze zich uitgebreid over Gallië, Brittannië en Ierland. Veel eigenschappen die aan Cernunnos worden toegerekend, vindt men bij de Romeinen terug in de God Mercurius.

De priesters in de Keltische godsdienst werden Druïden genoemd, wat betekent: behouders van de heilige eik, omdat hun plechtigheden meestal in eikenbossen plaats vonden. De priesters waren echter in verschillende rangen verdeeld al naar gelang hun taak. Men kent de Bardes, die men kan beschouwen als de dichters van het "liturgische lied". Hun ambt was het "begeleid van harp en lier der goden lof te zingen".

Voorts kent men de Eubages, die men zou kunnen vergelijken met schriftgeleerden, theologen, die moesten waken over "de zuiverheid van de leer".

Vervolgens een heel speciale groep: de Vaten of Faids, heilige mannen, door de goden geïnspireerd, aan wie het toekwam speciale offeranden op te dragen en profetische liederen te dichten en voor te dragen.

De Druïden waren echter de "gewone" bedienaren van de godsdienst, vergelijkbaar met onze pastoors en kapelaans, met dit verschil, dat de Druïden ook wereldlijke macht hadden, en o.a. als rechters konden optreden in civiele en in criminele zaken.

Naast de Druïde had men de Druïdesse, een vrouw die als echtgenote van een priester "zelf ook de priesterlijke waardigheid kreeg". Maar men kende eveneens celibataire Druïden en Druïdessen, die een min of meer kloosterlijk leven leidden. Omstreeks het jaar 45 na Christus bestond er zo'n Druïdessenklooster op het eilandje Sein, enkele mijlen van Finisterre gelegen in de Atlantische Oceaan, voor de Bretonse kust.

Het woord "Sein" verlatijnt tot Sena, betekent "heilig oord" en de negen

Druïdissen die aldaar leefden noemde men "Sehenas" of "Senae": eerwaarde Zusters.

En zoals de Vestaalse maagden te Rome moesten waken over het "heilige vuur van de godin Vesta" en voor de reinigingsriten en de profetie water moesten putten uit de bron van de nimfen "Camenae", in het bos van de nimf-profetes "Egeria", zo ook moesten de Druïdissen zich wijden aan hun voornaamste bezigheid: de waarzeggerij. De "kolovigen" meenden, dat de goden en met name Cernunnos, aan de Druïdissen wondermacht hadden verleend. Als ze "orakelden" waren ze van top tot teen in het wit, omgord met een brede koperen gordel en een toverstaf in de hand en ze spraken als vanuit "hemelse hoogten", als "vanuit een wolk".

Het is nu Cernunnos, die tot de duivelsgestalte van de Christenen geworden is, terwijl de priestereessen werden veranderd in oude, stinkende, afzichtelijke heksen, die door middel van bovenmenselijke demonische krachten, buitengewone dingen tot stand konden brengen, soms tot eigen voordeel, maar ook om anderen te schaden.

En toen is de heksenwaan ontstaan, die als een geestelijke epidemie, zowel bij katholieken als bij protestanten zeer vele slachtoffers heeft gemaakt.

B.H.A. Fokkelman.

VAN DE BOEKENPLANK

In het najaar van 1975 is verschenen "De Negende Zaligheid". Het boek is duurder geworden dan was voorzien; maar geen wonder: het is ook heel wat dikker en zeer verzorgd uitgevoerd. De 4 hoofdstukken ofwel delen zijn kundig geschreven. M. Roymans opent de rij met de prehistorie van dit deel van de Kempen en met de geschiedenis van Bladel tot \pm 1900; Jan van der Heijden vat in 130 bladzijden het "land- en natuurleven" van de gemeente Bladel samen; in "Dorpsleven" - 70 bladzijden - schetst Charles Baelemans het volksaardige van deze zaligheid en Frans Verachtert geeft een goed beeld van de twee Sniedersen die zoveel voor de Kempen betekend hebben. Het boek is nog te verkrijgen bij de V.V.V. Bladel, Marktstraat 7. De prijs bedraagt f. 32,50.

Nieuwe uitgave van het werk der gebroeders Jan Renier en August Snieders. Dubbele schakel tussen Noord en Zuid.

Twee Nederlandse Brabanders hebben de vorige eeuw in de Nederlandse letterkunde voor de beide volksgemeenschappen van de éne Nederlandse stam een unicum in het geestelijke én in het stoffelijke leven van taal en volk betekend. Beiden geboren in een tijdperk, toen de politieke scheiding van 1830-'39 nog niet in het onmiddellijke verschiep lag, bleven zij hun gehele leven werken in een geest van taal- en stambewustzijn, die heilzaam is gebloken, en tot in het heden vruchtbaar kan blijven.

Hun oeuvre, vooral op land, volk en eigen streek - Noordbrabantse en Antwerpse Kempen + Antwerpen-stad - gericht en er uit gegroeid, laat voor de mens van heden een onmiddellijk nabij verleden in zijn zuivere eenvoud en diepe gemoedelijkheid weer herleven. Een terugkeer tot de intieme huiselijkheid van de warme haardstede, in het veilige verbonden-zijn met onze grootvaders en grootmoeders - het ware en steeds terugverlangde van de oude tijd, die ook een goede was.

Beide Sniedersen komen in deze nieuwe uitgave van hun werken samen en gelijktijdig aan het woord. Elk boekdeel bevat drie titels van elk der twee gebroeders. Van Renier (1812), die de oudste was, verschijnt het eerste boekdeel met volgende titels: Goed geborgen - Het Kind met den Helm - De Meesterknecht. Het eerste boekdeel van August (1825) bevat: Jan Scharesliep - Het Kwartier Kempenland - de Wolfjager.

In de ongeveer 50 andere delen volgt het overige oeuvre van Renier en August. Deze geheel nieuwe uitgave van het werk der gebroeders Jan Renier en August Snieders werd voor de hedendaagse lezer qua spelling en - in lichte mate - ook taal aangepast. De uitgave voorziet in het geheel ongeveer vijftig boekdelen van \pm 350 bladzijden. Elk boek bevat drie of meer romans en/of verhalen van een der beide schrijvers.

De uitgave is geheel nieuw geïllustreerd door Gijs Mertens met een vierkleuren-omslag + zwarttekeningen in het boek.

Opzettelijk werd de prijs voordelig gehouden door het uitgeven van telkens drie werken in één boekdeel.

Gelijktijdig met een boekdeel van Jan Renier verschijnt telkens een boekdeel van August Snieders.

Prijs per boekdeel : f. 14,75.

De boeken kunnen besteld worden bij VVV-Bladel, Marktstraat 7, of in de boekhandel.

Financieel verslag over het verenigingsjaar 1975

<u>Inkomsten</u>		<u>Uitgaven</u>	
Contributies	f. 3651,00	Honoraria	f. 410,45
Subsidies	951,07	Zaalhuur c.a.	508,55
Bijdragen excursies	1356,50	Drukkosten c.a.	736,65
Diversen	111,50	Excursies	837,50
Opbrengst "Kon Uw Kompen"	80,00	Subsidie Werkgroep Reusel	201,00
Rente	49,45	Lidmaatschappen en representatie	490,01
		Stichting Brabants Heem	1846,00
		Receptie A.D. Kakebeeke	1201,96
		Diversen	110,40
Nadelig saldo	<u>143,00</u>		<u>110,40</u>
	f. 6342,52		f. 6342,52

Balans per 31 december 1975

Kas	f. 481,78	Te betalen:	
Rabobank Eersel	717,69	Excursie 30 dec. 1975	f. 325,00
Spaarbank Rabobank	1039,58		
Te vorderen:		Vermogen	<u>3116,01</u>
receptie A.D. Kakebeeke	<u>1201,96</u>		f. 3441,01
	f. 3441,01		

Begroting 1977

<u>Inkomsten</u>		<u>Uitgaven</u>	
Contributies	f. 4000,00	Honoraria	f. 600,00
Subsidies	700,00	Zaalhuur en consumpties	600,00
Excursiebijdragen	1250,00	Drukkosten c.a.	900,00
Renten	50,00	Stichting Brabants Heem	2000,00
		Excursiekosten	1400,00
		Subsidie Werkgroep Reusel	200,00
		Representatie c.a.	<u>300,00</u>
	<u>f. 6000,00</u>		f. 6000,00

GROOTMOEDERS
MUTSEN

door H. Beex

Zo vanzelfsprekend als haar gezicht, was grootmoeders muts. Ze hoorden bijeen alsof ze met elkaar waren opgegroeid, het gezicht en de muts, en dat waren ze ook. Zo gauw de meisjes goed en wel lopen konden, droegen ze de

zwarte kindermuts, een kroezelmuts van zwarte tule met gitveertjes en kralen, en ze droegen ze tot hun 18 jaar. Alleen bij de eerste Communie (13 jaar oud) droegen ze voor één dag de sierlijke witte muts. En na hun 18de jaar droegen ze de daagse muts die van plaats tot plaats verschilder: zo verschillend dat het geheel van die mutsen een klein wonder van volkskunst genoemd moet worden. Want ze werden allemaal met de hand gemaakt, en ook de materialen, de mutsenbodems en de linten, werden voor een deel met de hand geborduurd en geklost. Achter die rijkdom aan sierlijke mutsen staan hele generaties arme werkster-tjes die in vele lange uren en voor heel weinig geld de sierlijke mutsjes maakten, nieuwe ideeën uitwerkten, en naar de wens van de opdrachtgeefsters steeds weelderige vormen uitvonden, tot de pralerige poffers toe.

Dag en nacht.

Die grootmoeders droegen hun mutsjes dag en nacht. Twee mutsjes eigenlijk. Want ze hadden, heel hun leven, hun haren kortgeknipt of afgeschoren (op twee stressen na, van het voorhoofd tot achter de oren); want ook de haren brachten geld op, ze verkochten ze aan de "haarteuten", marskramers die er pruiken van vlochten.

Over hun kale hoofd (in Oost-Brabant vooral) droegen ze altijd het zwarte ondermutsje van satinet of zwarte merinos, met meestal vooraan een behoorlijk blesje van haarplukjes. Daarover droegen ze 's nachts en 's morgens het witte nacht- of ochtendmutsje. Op de zwarte ondergrond kwam het witte kantwerk mooier uit, en het mutsje werd niet zo gauw vuil.

Wat de meeste mutsen gemeen hebben is: aan de voorkant een geplooid en gesteven mutsrand die rondom het gezicht stond, aan de achterkant de eigenlijke bolvormige muts, waarmee het achterhoofd tot aan de hals omhuld werd. Maar met die twee elementen (mutsrand en muts) is zoveel getoverd en gefantaseerd, dat ze soms moeilijk meer te herkennen zijn in de vreemde modellen.

Bolhenneke en Bossche muts.

De grootmoeder die hierboven is afgebeeld draagt de z.g. Bossche muts. De enkelvoudige mutsrand met plooiëke is hier al heel wat rijker uitgewerkt. Op het voorhoofd is de mutsrand uitgegroeid tot een kroontje van acht geplooid laagjes ("toerkens") boven elkaar. Opzij is er een dubbel geplooid randje. De ruime brede witte strikken onder de kin en het gefroezeld kroontje maken het tot een van de meest charmante mutsen uit grootmoeders tijd.

Het moet oorspronkelijk uit Den Bosch komen, en via Tilburg over de Kempen verspreid zijn: in de Kempen werd het algemeen gedragen, met allerlei wat eenvoudiger varianten ervan, zoals het Eindhovens mutsje, het Kempische mutsje en het Tilburgse mutsje. Een heel leuke variant is het "bolhenneke", dat in de hals niet omhooggekruld maar omlaaggekruld was, en van achter dus bolvormig was. Het leek wel een beetje op de staartloze scharrelkippen op het boerenerf, die bolhonnekes heetten.

De poffer.

De poffer was geen muts. Het was een breed sierstuk van bloemetjes en tule dat over de "daagse muts" heen gedragen werd. De poffer heeft zich geleidelijk ontwikkeld uit kleine sierstukken die op de muts werd vastgehecht. Ze konden niet gewassen worden, omdat de kunstboompjes van katoen of kunstzijde niet tegen water konden, en omdat de ijzerdraadjes zouden roesten. De poffer werd dus met grote omzichtigheid behandeld en telkens na het dragen zorgvuldig in de doos opgeborgen. Het was een kostbaar stuk, dat toen al zo'n honderd gulden kostte, en dat is te vergelijken met de kosten van een kleuren T.V. tegenwoordig. Een erg sierlijk kledingstuk was het niet, wel flink opzichtig, en de kunstzinnigheid ervan zit vooral in de eindeloze fantasie waarmee de ijverige mutsenmaaksters de pronkstukken wisten te vervaardigen. Maar de eenvoudige helderwitte gewone mutsjes waren toch veel sierlijker.

De vele mutsen.

Hoe oud de mutsendracht is, als volksdracht dan, is nog niet uitgezocht. De muts zal wel afstammen van de gesteven en geplooid mutsen van de deftigere kringen uit vroegere eeuwen. Ook die deftige mutsen moesten gemaakt worden, met de hand. En het zullen dus wel weer die vakkundige mutsenmaaksters geweest zijn, die er op een gegeven ogenblik brood in gezien hebben ook voor het eenvoudige volk de mooie mutsen te maken. Eerst de heel eenvoudige, later toen de welvaart toenam, de steeds ingewikkelder en rijker gevormde. Tot ongeveer 1880 de poffer zijn intrede deed. En de poffer heeft dus niet zo'n lang leven geleid. Hij verdween met de opkomst van de fiets, want met zo'n pronkstuk op de fiets zitten was niet alleen riskant vanwege het afwaaien, maar het was ook een potsierlijke vertoning. Zodoende dat tussen de twee oorlogen de poffer geleidelijk verdween. Nu doet hij nog dienst in carnavals-optochten, als een soort clownsdracht waarmee een armoedig verleden wordt

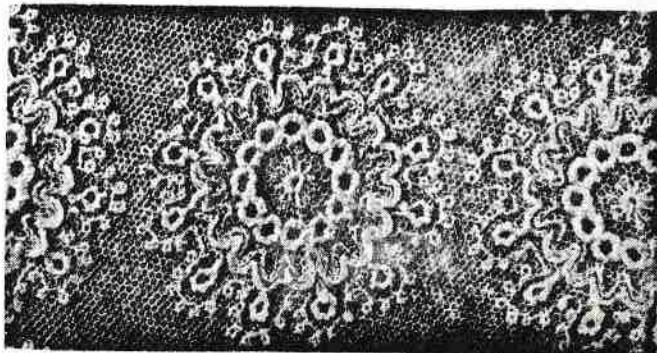
afgezworen.

Maar de echte mutsen verdienen meer respect, vanwege hun sierlijkheid en hun gevarieerdheid. In het boek van Aug. van Breugel (uitgave Stichting Brabants Heem 1975) staan ruim 30 verschillende mutsjes beschreven van West- en Oostbrabant, allemaal verschillend, terwijl de meeste ook afwijkende rouwmodellen hebben. Ze hebben mooie namen zoals kovelkje, cornetmuts, neepjesmuts, hokkegat. En zijn stuk voor stuk sierlijk, helder en mooigemakt en aandoenlijk.

De mutsenmaakster.

Er leven er nog wel, van die vingervlugge kunstenaressen die de mutsen maakten, en herstelden en wisten en opmaakten. Maar ze zijn oud geworden, en de mutsen leven alleen nog in hun verhalen en ze hebben 't op hun oude dag beter dan ze 't ooit met hard werken gehad hebben. In het boek van Van Breugel staat een lijst van 27 mutsenmaaksters die hij gekend heeft. Nog 17 andere die hij niet persoonlijk kende.

Een apart vak werd uitgeoefend door de vrouwen en meisjes, die alleen "mutsenbodems" maakten. Dat waren vierkante stukken tule waarin bloemenmotieven geborduurd werden, volgens verschillende technieken. Die vierkante stukken tule werden opgekocht door handelaars die ze doorverkochten aan mutsenmaaksters. Die hadden de geborduurde tule nodig voor de bolvormige kant ("de bodem") voor de mutsen. Honderden meisjes hebben in het verleden hun ogen bedorven bij de petroleumlamp om die eindeloos verfijnde prachtige "mutsenbodems" te borduren. In het museum te Sint Oedenrode hangt een zo'n "mutsenbodem" die half afgewerkt is. De ene helft is versierd met zo'n twintig rozetten van een paar centimeter doorsnee; allemaal eender en toch allemaal net iets anders. Het is een huisnijverheid geweest van echt verfijnde volkskunst.

Detail van een
mutsbodem

De mislukte verpleegster.

Over de mutsenmaaksters gaat het boek van Van Breugel; het vertelt over zijn bezoeken aan hen, zijn zwerftochten door heel Brabant om ze te vinden en te ondervragen. En er staan mooie, levendige verhalen in dat boek over en van die mutsenmaaksters. Maar het mooiste verhaal staat er niet in, het verhaal van het meisje dat voor verpleegster geleerd had maar het niet worden kon. Het verhaal mocht niet in het boek omdat het te dik en dus te duur zou worden. Hier volgt het verhaal in de woorden van August van Breugel:

Of ik de koningin zelf was.

"Toen ik haar aansprak was ze 84 jaar oud, mutsenmaakster van beroep geweest en zo te zien kerngezond. Vol levenslust had ze haar zware en moeilijke gang door het leven gegaan, vanaf haar wieg tot haar 85e jaar.

Haar vader had ze niet gekend, omdat die reeds was overleden, vóór ze tot de jaren des ondersheids was gekomen. Ze was gehuwd geweest met een man uit het hoge Noorden van Nederland, die gedurende de mobilisatie van 1914-1918 gelegerd was in haar geboorteplaats en die van dit land was gaan houden, maar nog meer van haar.

Ook hij was reeds heengegaan. Ze vertelde dat ze samen eens in de wintermaanden een reis naar zijn geboorteplaats hadden ondernomen; zij met de witte muts op en de poffer; het was daar ijsfeest. Nu nog genoot ze vol plezier toen ze mij vertelde, hoe de politie daar een weg moest banen voor dit zuidelijk paar, alles vanwege die poffer. " 't Was wel of ik de koningin zelf was", zei ze. En hoe het café waar ze binnen waren gegaan in de kortst mogelijke tijd was volgestroomd met mensen, aldoor maar mensen, die zich vergaapten aan deze Brabantse Schoonheid.

Maar zo vreugdevol was haar hele leven niet geweest. Zoals gezegd, moeder was vroeg weduwe en moest de kost voor zichzelf en haar kroost verdienen. En die verdiensten bestonden uit 35 cent per dag.

Toen zij de lagere school had doorlopen, zou ze in de naburige stad, in het ziekenhuis gaan leren voor verpleegster. Van haar groep waren er twee die het eindexamen niet hadden gehaald, maar zij was geslaagd.

Te voet keerde ze huiswaarts vol goede moed en met haar diploma in een enveloppe onder de arm. Thuis gekomen gaf ze die aan haar moeder en stond in afwachting toe te zien hoe haar reactie zou zijn.

Maar wie schetst haar verbazing toen moeder, nadat ze haar brief had gelezen, begon te huilen; ze begreep er niets van totdat ze op een gegeven ogenblik zei: "Mar Moeder, worrum schreuwde?"

Moeder zei: "Keind, da kan ik noit betalen."

Ik zei: "Wa betalen?"

"Ge moet", zei moeder, "2 par schoewn meobringen, 6 par zwarte kousen, 6 witte schorten, 6 witte mutsen. Dá kan ik nie betale."

Zo tussen haar verhaal door zei ik: "Was er dan niemand die moeder zo lang dat geld had kunnen lenen?"

"Ons moeder gold lejenen om der keinder te kleejen, dán kende ons moeder nog nie", was haar antwoord.

Toen is ze ten einde raad het mutsenmaken gaan leren in een naburige plaats, ongeveer 12 km van haar geboorteplaats. Daar ging ze elke morgen tevoet heen en kwam 's avonds weer tevoet terug, elke dag. Bij wijze van hoge uitzondering kreeg ze één gulden per week; normaal was het zo, dat men geld moest geven om ergens een vak te kunnen leren.

Toen haar zuster ook zo ver was, dat ze, weer bij andere mensen, ook met mutsenmaken f 1,- per week kon verdienen, was moeders grootste zorg ten minste een beetje verlicht.

Wat is er in die tijd veel geleden, door mensen die hun hart hoog hielden, omwille van hun kinderen; die nooit zouden dulden, dat ook maar één mens zou kunnen zeggen: "Je moeder heeft dit allemaal aan mij te danken." Wanneer ze als arm bekend stonden, waren ze niet langer arm meer, maar de "stille" die waren arm. "Dan is het tigenwordig toch hil anders" zei ze tot slot. "We kommen niks mér te kort."

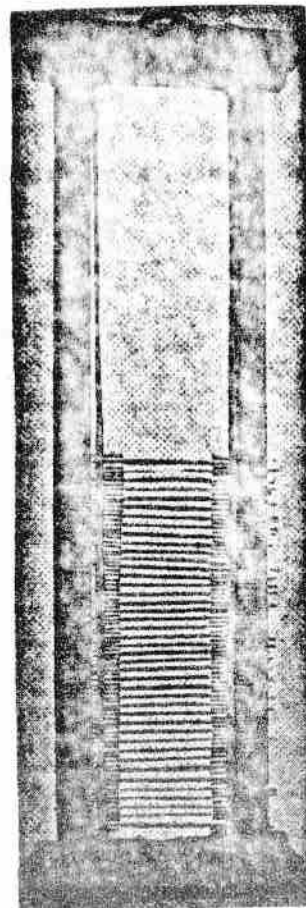
Gereedschap.

Plooitjes en nog eens plooitjes: dat hoorde bij de mutsen.

De foto op de volgende bladzijde toont het instrument van de mutsenmaakster, waarmee de plooitjes gemaakt werden.

Een dubbele strook stof werd gesteven en in het apparaat gelegd.

De staafjes werden een voor een 't een op, 't andere onder de strook geplaatst. Als ze er allemaal inzaten werd 't geheel bevochtigd in de stoom

uit de waterketel, en te drogen gezet. Dan zaten de plooitjes erin.

De staafjes waren van koper, maar er waren ook mutsenmaaksters die nog de oudere meer primitieve staafjes hadden: stukjes riet voor de grovere plooiën, buntsprietjes voor de fijne plooitjes.

Nog primitiever waren een aparte schaar om de plooitjes met de hand te maken en een soort roller met plooiplankjes.

Uit : Bladomblad van 19 december 1975

BESTUURSLID A.D. KAKEBEEKE GEHULDIGD.

Eersel, december 1975.

Bij het maken van een verslag van een gebeurtenis begin je graag met een hoogtepunt om daaraan je relaas op te hangen.

Voor de gebeurtenis van deze huldiging is dit echter niet mogelijk. Er waren hierbij n.l. teveel hoogtepunten.

Feitelijk was het hele gebeuren één hoogtepunt.

Voor de volledigheid. Op dinsdag 2 december j.l. werd aan de heer A.D. Kakebeke, lid van het bestuur der Stichting Brabants Heem en ook bestuurslid van onze Kring, een onderscheiding toegekend voor het vele werk door hem verricht en voor zijn inzet in het kader van Brabant en het Monument. De uitreiking van deze onderscheiding vond plaats in een der zalen van het Markiezenhof te Bergen op Zoom, een bijzonder fraaie en passende omgeving voor dit gebeuren.

Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Claus overhandigde de medaille met oorkonde.

Het Gemeentebestuur van Eersel en van Waalre, het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, de Stichting Brabants Heem en ook onze Kring vonden hierin tevens aanleiding om aan de heer en mevrouw Kakebeke een receptie aan te bieden.

Deze uiting was ovenzo een duidelijke instemming met de verleende onderscheiding.

Toen de heer en mevrouw Kakebeke, (vergezeld van de familie) op woensdag 3 december ten 19.00 uur de zaal van De Roskam betraden, waren daar reeds vele vrienden aanwezig.

Nadat de eerste "golf" genodigden de felicitaties hadden aangeboden, sprak als eerste Ir. V. Diepen, voorzitter van de Archeologische Commissie van het Genootschap, de "gevierde" toe. Hij liet zijn gelukwensen vergezeld gaan van een stoffelijk blijk.

Vanwege het Centrum voor de Studie van Land en Volk van de Kempen was het de Hoogerwaarde Heer Kojen, Abt van de abdij Tongerlo, die in wel zeer lovende woorden complimenteerde en ook zijn woorden kracht bijzette met een passend geschenk.

De Stichting Brabants Heem, waarvan het bestuur nagenoeg voltallig aanwezig was, bood bij monde van voorzitter H. Beex de gelukwensen aan.

Het bestuur van de Stichting Museum Kempenland bleef evenmin achter en in een voortreffelijke speech bracht de heer J. Renders, voorzitter der Stichting, de hulde en de erkentelijkheid over. Hij was blij met deze, naar hij noemde, zeer verdiende onderscheiding. Hij sprak in zijn woord van felicitatie ook zijn erkentelijkheid uit voor het werk van de heer Kakebeke en diens inzet in het belang van het museum. Een passend en gewaardeerd geschenk onderlijnde zijn woorden.

Namens het Gemeentebestuur van Eersel sprak burgemeester A.J.L. Stevens. Begrijpelijk trots feliciteerde hij de heer en mevrouw Kakebeke en bracht eveneens dank voor de enorme activiteit op velerlei gebied. De burgemeester beperkte zich voornamelijk tot de eigen gemeente en de directe omgeving hiervan. "Vaak heeft de gemeente een beroep op U gedaan, en nooit tevergeefs".

Onverwacht en zeer ludiek bezocht ook de Goed Heilig Man uit Spanje - op bezoek in de Kempen - deze receptie. Tot groot genoegen van velen bleek Hij de heer Kakebeke erg goed te kennen.

Ondertussen bleven de genodigden toestromen en vulden de grote zaal geheel. Toegerust met doedelzak en draailier kwam op een goed ogenblik de heer v.d. Hurk uit Eindhoven als afgevaardigde van de KOV afd. Eindhoven, binnenspelen.

Van de stroom bezoekers noteerden we, naast de reeds genoemden, o.m. de burgemeesters van Waalre, Reusel, Veldhoven, Vessem, Luiksgestel, Riethoven en Westerhoven, wethouder Kok van de gemeente Eindhoven, afgevaardigden van veel Kringen, o.a. Eindhoven, Oirschot, Nuenen, Goirle, Oisterwijk, Etten-Leur, Heese, verder de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek uit Amersfoort, en ook vele leden van de eigen Kring.

Aan het einde van de normale receptietijd verscheen "Ut meziek" uit Bergeijk ten toneele. Nadat deze groep voor enig muzikaal vertier had gezorgd, was het de Kringvoorzitter C. Cornelissen die de receptie officieel sloot, door namens onze Kring de gehuldigde oprecht te feliciteren, in welk woord hij ook mevrouw Kakebeke betrok. Ook hij liet zijn woorden vergezeld gaan van een aandenken in de vorm van een set gramfoonplaten, naar de wens van de jubilaris.

Het verder optreden van "Ut meziek" zorgde ervoor dat nog lange tijd de ongedwongen gezellige sfeer die de gehele receptie kenmerkte, bleef voortduren. Het onderhoudend optreden daartussen van Thieu Sijbers uit Steenssel, die spontaan naar voren kwam, mag hierbij zeker niet onvermeld blijven. Het was zoals de heer Kakebeke aan het einde van de avond zelf zei, een echt Koepens gebeuren geworden, waarvoor hij - mede namens vrouw, moeder en familie - graag dank bracht.

Th. H. v.d. Ven.

BEROEPEN UIT DE TIJD VAN ONZE OVERGROOTOUDERS.

Pijpenbakkers.

Zij, welke van eene zekere soort witte en zeer fijne en zuivere klei voorwerpen vervaardigen, geschikt om er tabak uit te rooken, noemt men pijpenbakkers. Deze pijpen van klei, worden hoofdzakelijk in Gouda, eene stad in Holland, vervaardigd, waar men deze kunst tot eenen hoogen graad van volkomenheid gebracht heeft.

Ten dien einde maakt men de witte en gezuiverde klei zeer taai, doet dezelve daarna in twee juist op elkander sluitende halve vormen, draait de opening in den kop, maakt het gaatje, met eenen langen ijzeren of koperen draad door den steel, plaatst dezelve in den oven ter branding, haalt ze, nadat zij eene behoorlijke hardheid hebben verkregen, er weder uit, bestrijkt dezelve daarna met een zoker vernis, opdat de stelen niet aan de lippen zullen kleven en de geheele oppervlakte der pijpen een glanzig, effen aanzien erlange, laat dit er weder in den oven om verharden, en nu zijn de pijpen tot verkoop en gebruik gereed. De liefhebbers van tabak rooken zullen zeker aan de pijpenbakkers volgaarne den eernaam van nuttige en edele leden in de samenleving gunnen.

Bakers.

Zulke lieden, van het vrouwelijk geslacht, welke zich met het oppassen, behandelen, kleeden, wasschen, roinigen enz. van zeer jonge kinderen bezighouden, noemt men bakers. De vrouwen, welke zich aan deze bezigheid wijden, moeten eene goede kennis hebben, hoe de jonge mensch in de eerste levensdagen, in alle opzichten verstandig moet behandeld worden en, eene groote

(vervolg op bladzijde 18)

POSTE GEKLEUFD.

Ik heb 't ommel in m'ne rug van't poste kluuve. In't vurjaor heb ik 'n plak maastebeum umgedon en nou hoj ik 'r de posten ôt laoten trekke. 't Hout is wel nie veul mir wêrd tegeworreg mèr ès ge 'n bosplak het en ge doeter niks on dan worret 'n groate ruiweghè. De beum zalle zo 'ntrent vijvenvirteg jaor oud geweest zèn en nou wos 'r nen houtkopman um geweest en zodoende hoj ik 't mèr verkocht. De poste heb ik zèllef mi de kaar ne haus gereeje want ik heb toch niks te verletto, en dan hoj ik mee wa te doewn. 't Is nen hillen bèrreg en ik stook ze in gin vijf jaor op, zovvel zèn't 'r. En nou heb ik hil de wèek al ston te kluuve. Ik moes urst nog ne de smed um m'n bèel ne keer on te zette want onze slèpsteen is in de wijnter kepot gevrorron en nou is't wir goewd skèrrep. Kèk mèr is wannen taas dè'k al klèen gemokt heb. Ik denk èltè wel ne kreugen of dèrteg. Och't is hèndeg um op te stoke en 't spaort ommel koolen ôt. Ik taas 't daor tegen de mutsertmèet on, dan leeget dreug en niemes in de weeg en goewd on enne kant. Vendaog kleuf ik toch nievel mir want ik heb't in m'ne rug en ik denk dè't 'n spier is diej wa overspannen is. 't Is ok 'n hil wèrrek en ons Triejn zee giesteren al, ik begrèep nie dègge wir alles inens klaor wilt hebbe. Ge kant hil de wijnter nog vort. Mèr ik maan dè'k nie stil kan zitte. Es ik diejen hoap ziej ligge dan he'k 't bèel zóo wir in m'n hand. Ze zeggen ommel wel dè'k zot ben dè'k m'n aaige zo druk goj ston te maake. Ik hoof 't toch nerregend vur te doewn en ik kan m'n koole hèndeg betaole. En dè kan ik ok wel, mèr ik doew dè nou immel gèer en dan kanne ze me vur mè port ollemol verrekke. Ik gèef 'r ok niks um wasse van me zegge of wasse van me denke. Ik denk ok wel is van dezen of gene iejt dè'k zèllef nojt zoo doewn. D'r zèn d'r zat diej te løj zèn um te werreke of te muujg um løj te zèn. En dè moeten z'ommel zèllef weete. Es ik gèer poste kleuf dan kleuf ik poste toe dètter ginnen enne mir over is. Giestere wos ik on't kappe en toen wozzen d'r e paor jong katte, 't zèn toemtkètjes, op dè hout on't speujle. Ik hoj z'al is eweg gejaoge mèr ze zalle gedocht hebbe dè'k 'r mee woo speujle. En inens toen ik mee't bèel sloeg docht ik dè'k 'r een gerokt hoj, en dè hoj ik ok. Mèr ik

kos 'r niks on doewn, want vúr dè'k 't geziejn hoj spronk 'r een onder m'n bèel en de start 'r aaf. Ze gonk zo te keer en ze bloeide ommel en ik hoj 'r zó mee te doewn, dè'k 'r tenaacht nog van heb gedromd. De start wos 'r wel nie gelèek aaf, mèr toch zóstukske, lèk den top van m'ne pink. En nou zwiemelt ze mi dè stumpke zo'n bitjen hère en giens dè ge goewd kant ziejn dètter iejt aaf is. Mèr't hoj èrreger kanne zèn. Den hille start hoj 'r aaf kanne zèn. Ons Triejn hitter 'n ploster op geleed en 't miaawden ommel. Nou is 't 'r denk ik al on gewend want ge hurt ze nie mir.

Ik denk dè'k nou urst ne keer n't höske goj want ik heb hoagen druk en dè'k dan toch mèr wir begien, dan he'k vur taovend nog ne kreuge poste gekleufd. En m'ne rug is dan meskien ok nie mir zo stijf want van't niks doewn kan 'n spier ok nie bèeter worre. En zodoende. Es ge dik nog 'n jong kat noddeg hot dan komt 'r mèr een haole en dan kande mee ziejn oevel poste dè'k al gekleufd heb.

Joh. Biemans.

(vervolg van bladzijde 16)

zorg en teedere liefde bezitten omtrent de zoo hoogst hulpbehoevende voedsterlingen, welke grootendeels aan hare zorg zijn toevertrouwd.

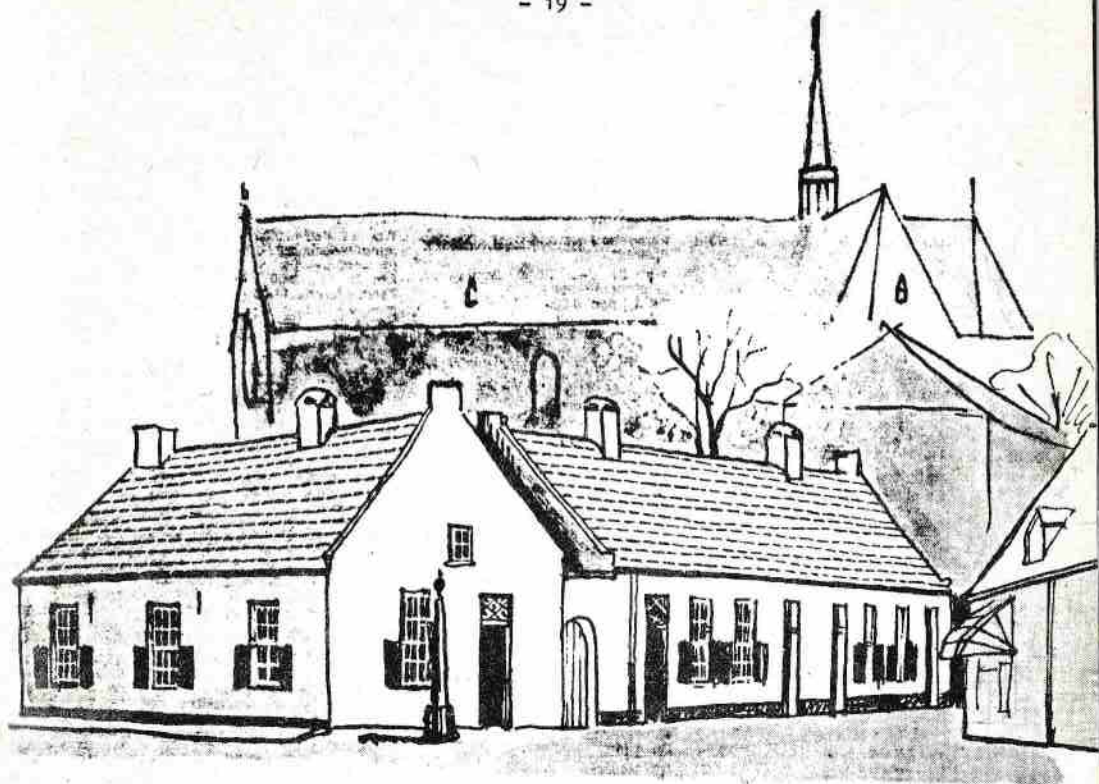
Ook de goede bakkers behooren tot de nuttige en verdienstelijke leden der menschelijke zamenleving.

Minnen.

Alle vrouwelijke personen, welke in de eerste voeding, verzorging, verpleging en reiniging van zeer jonge kinderen volkomen en in alle opzichten de plaats der wezenlijke moeders vervangen, worden met den naam van minnen bestempeld. Lichamelijke gezondheid, zindelijkheid, liefde voor hunne voedsterlingen en eene wezenlijke en grondige kennis van de eerste opvoeding van den jongen mensch, zijn volstrekte en onontbeerlijke vereischten in eene goede min. Indien de moeders overleden of in eenen ziekelijken toestand zijn, dan zijn goede minnen een ware zegen en eene wezenlijke behoefte voor die onnoozele en hulpbehoevende wezentjes.

Uit: een uitgave van Grolsch 1973.

M.E. Fokkelman-Urlings.

DE GASTHUISJES

Zo zien er in Sint Oedenrode "de gasthuisjes" uit. Ze zijn oud, en ooit door een liefdadigen Stichting gebouwd. Voor wie? Voor Rooise ongehuwde arme vrouwen van "onberispelijk gedrag". Voor ieder vrouwtje was er een huisje; een woonkamertje met een schouw en een houtvuur, een deur en een raam met rolgordijntjes, en een slaapkamertje. En op de binnenplaats had ieder vrouwtje nog een berghok waarin ze de nutserds kon bewaren die de Stichting haar gratis leverde om het vuur te kunnen stoken. Toen er niet genoeg ongehuwde vrouwen meer waren, hebben er ook anderen in gewoond. Zo'n 25 jaar geleden

woonde er het fameuze echtpaar Van Schijndel, dat er zijn 70-jarige bruiloft vierde, de een 92 jaar oud, de ander 93. En toen er geen vrouwen genoeg waren van onberispelijk gedrag, heeft er ook wel eens gewoond van erg berispelijk gedrag.....

Toen er niemand meer in wou wonen heeft de Gemeente de Stichting overgenomen. De huisjes zijn nu uit- en inwendig zorgvuldig gerestaureerd, met hun schouwkes en propere wanden en rolgordijntjes.

En in die gerestaureerde gashuisjes is nu een dubbel museum gevestigd. Een deel van de huisjes staat vol vitrines met archeologische vondsten uit Sint Oedenrode, de trots van vooral Pater Wiro Heesters; en de rest van de huisjes is gevuld met tentoongestelde brabantse mutsen. Een weelde van mutsen, krankholder gewassen, in allerlei soorten; heel die propere vrouwenglorie uit vroegere eeuwen overzichtelijk bijeen.

Nog eenmaal zijn ze allemaal uit elkaar gehaald en gewassen en gesteven en geplooid en weer in elkaar genaaid voor dit museum. Voor de laatste keer. Als ze nu door de tijd en het licht vergelen, zal er niemand meer zijn om ze hun heldere schoonheid terug te geven; de mutsenmarksters zullen er niet meer zijn. Maar gelukkig worden de mutsen goed stofvrij bewaard en slechts een deel van het bezit wordt tentoongesteld en dan nog telkens gewisseld, zodat de meeste mutsen de meeste tijd van stof en licht gevrijwaard liggen opgeslagen.

Uit : Bisdomblad van
19 december 1975

RYTHOVIVSBRODEN OF PINKSTERKOEKEN.

In de vorige aflevering van "De Rosdoek" heb ik iets verteld over de uitdeling van Rythoviusbroden te Riethoven, Westerhoven en Dommelen. Deze broden worden wel Pinksterkoecken genoemd, omdat deze uitdeling thans op één van de Pinksterdagen plaatsvindt.

Naar aanleiding van dat artikel mocht ik een waardevolle reactie ontvangen van ons kringlid - de huidige burgemeester van Riet- en Westerhoven - de Edelachtbare Heer W. van Nunen.

Ik meen er goed aan te doen U deze aanvulling niet te onthouden.

Dat er in Dommelen een Pinksterkoeckenuitdeling is, komt waarschijnlijk van

het feit, dat tot 1565 Dommelen behoorde tot het parochiegebied van Westerhoven.

Wat betreft de fondsen waaruit te Riethoven en te Westerhoven deze koecken worden betaald, blijkt dat te Westerhoven het Oranjecomité het beheer erover voert. Het restantje van het oorspronkelijke fonds is door enige schenkingen aangevuld en door een speciale actie van het Oranjecomité op een zodanig niveau gebracht, dat daar de uitdeling voorlopig nog verzekerd is. Te Riethoven schijnt het oorspronkelijke fonds belegd te zijn in een perceel grond, dat ochter kadastraal niet meer aanwijsbaar is. Ieder jaar brengt de gebruiker van dat perceel een bedrag van vier gulden (fl. 4,-) naar de pastorie, zijnde de jaarlijkse pacht, die eens en voor altijd op dit bedrag schijnt te zijn vastgelegd. De parochie vulde deze fl. 4,- aan, om de uitdeling te kunnen houden, terwijl ook andere ingezetenen het hunne er toe bijdroegen.

Sinds Pinksteren 1973 heeft het St. Anna-Gilde de financiële kant overgenomen, om de kerk - die toch al zwaar belast is - enigermate de helpende hand te bieden.

Tevens wil het Gilde hierdoor het oude, thans niet meer bestaande gebruik compenseren, dat vroeger, na de jaarlijkse Gilde-mis, door de Gilde-broeders aan de Riethovense schooljeugd een paar centen uitgedeeld werden om zich daarvoor in een plaatselijk snoepwinkeltje iets te gaan kopen.

Oudere Riethovenaren die dit gebruik nog hebben gekend, weten er bij te zeggen, dat dit de topdag van het jaar was voor dat winkeltje, dat, "jammer genoeg" niet meer bestaat. Het is weg "gesaneerd" zoals dat officieel heet.

B.H.A. Fokkelman.

DIALECT EN VOLKSKUNDE.

Van twee zijden is het bestuur benaderd om te bemiddelen bij het zoeken naar personen, wie het dialect en de volkskunde ter harte gaan en ze daarom willen vastleggen, nu het nog kan.

De instituten zijn: de Centrale voor Dialect- en Naamkunde van de Nijmeegse Universiteit en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Beiden zitten erg verlegen om vrijwillige medewerkers die zich voor

dit soort verdienstelijke vrije-tijdsbesteding interesseren.

Om U een indruk te geven van het dringende werk dat gedaan moet worden - de moderne tijd nivelleert zeer veel en al te veel - volgen hierna de twee brieven in extenso. Een korte samenvatting ervan zou teveel afbreuk doen aan de informatie.

De leden kunnen zich opgeven òf rechtstreeks bij een van de instituten òf bij de secretaris van onze kring die hun namen dan zal doorgeven.

Wij vertrouwen erop dat een twintigtal leden zich voor deze zaak zal inzetten.

-o-o-o-o-o-o-

Katholieke Universiteit
Nijmeegse Centrale voor
Dialect- en Naamkunde
Bramuslaan 40
Nijmegen

Geacht Heemkringbestuur,

Tot de activiteiten van de NCDN (Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde) behoort o.a. het samenstellen van twee dialectwoordenboeken: nl. het Woordenboek van de Brabantse Dialecten (sinds 1958) en het Woordenboek van de Limburgse Dialecten (sinds 1961) o.l.v. prof. A. Weijnen. Ons werkterrein omvat de Nederlandse provincies Noord-Brabant en Limburg en de Belgische provincie Antwerpen, het noordelijke vlaamssprekende deel van de Belgische provincie Brabant en het noordoosten van de provincie Luik.

Van het Woordenboek van de Brabantse Dialecten zijn verschenen: een voorlopige inleiding en deel I en II voor wat betreft agrarische vakterminologieën.

Mijn taak is het de afgelopen 2½ jaar geweest om voor beide woordenboeken (met subsidie van de Nederlandse stichting voor zuiver-wetenschappelijk Onderzoek) vragenlijsten samen te stellen over de niet-agrarische vakterminologieën (Ik bedoel daarmee ambachten en beroepen zoals handwever, pottenbakker, huisschilder etc.).

Op 1 maart 1974 ben ik begonnen met mijn nieuwe taak: het uitwerken van het materiaal dat we al door deze vragenlijsten hebben binnengekregen tot een aflevering van het Woordenboek van de Brabantse Dialecten (Later volgt een aflevering van het Woordenboek van de Limburgse Dialecten).

Er moeten echter nog vele vragenlijsten voor verschillende plaatsen worden ingevuld. Nu zit ik met het volgende probleem:

Wij hebben in vele plaatsen medewerkers zitten die vragenlijsten voor ons invullen. Ze doen dat natuurlijk d.m.v. een gesprek met een oudere vakman (liefst boven de 65 jaar). Ze schrijven daarbij de vaktermen op zoals deze ter plaatse uitgesproken worden. (Spellings-instructies ontvangen ze van ons). Nu is door mijn werkzaamheden het probleem ontstaan dat in korte tijd tientallen vragenlijsten (vaak behoorlijk uitgebreid) verschijnen die onze trouwe medewerkers nooit in zo'n kort tijdsbestek kunnen invullen. En de tijd is kort, want wij hebben, om onze subsidie te behouden aan ZWO voorgesteld het project vóór 1980 af te ronden (wat betreft het Woordenboek van de Brabantse Dialecten). Omdat bovendien ons medewerkernet in de loop van de jaren nogal uitgedund is, willen wij uw medewerking en de medewerking van uw heemkring vragen, niet om onze medewerkers het werk uit handen te nemen, maar om hun taak te verlichten. Ik wilde u daarom vragen uw leden op de hoogte te stellen van dit project en hun medewerking te vragen.

Mijn voorstel is om in iedere heemkundekring een kleine enthousiaste werkgroep op te richten die zich gaat bezighouden met het dialect, dat toch naast archeologie, geschiedenis, folklore etc. een belangrijk aspect zou moeten zijn van onze heemkundige interesse.

Bijgevoegd is een lijst van alle vragenlijsten (over ambachten) die hier gemaakt zijn. De onderstreepte zijn de vragenlijsten die in het verleden al verzonden zijn en waarvan we meestal al materiaal hebben binnengekregen. De niet onderstreepte lijsten zijn dus meer urgent, maar degene die belangstelling heeft kan natuurlijk krijgen wat hij wil.

U moet er uw leden wel op wijzen dat het vaak veel inspanning vergt om deze lijsten in te vullen: enthousiasme is niet voldoende; vaak legt men achteraf de lijst enthousiast naast zich neer! Het afvragen kan erg plezierig zijn maar men moet wel weten wat men zich op de hals haalt.

Uitgebreide vragenlijsten kunt u het beste van tevoren aan de vakman geven; hij kan deze dan van tevoren bekijken en zich al op het gesprek voorbereiden. Over het algemeen worden veel tekeningen bij de vragen gegeven, zodat het afvragen niet veel problemen zal opleveren. Over het algemeen kan men het beste oude vaklieden ondervragen.

Indien u nog andere mogelijkheden ziet om het afvragen van deze vaktalen een succes te maken, moet u ons dat zeker melden.

Wilt u zo spoedig mogelijk het antwoordformulier (in zijn geheel) ingevuld aan ons terugzenden.

Ik dank u bij voorbaat hartelijk voor de genomen moeite.

Met vriendelijke groet,

drs. P.H. Vos

Opmerking van alle vragenlijsten die ontstaan zijn over vaktalen. De onderstreepte zijn in het verleden al verzonden en ingevuld (zijn dus minder urgent).

I. Metaalbewerking etc.

- 1) smid (no.33)
- 2) koporslager (no.66)
- 3) scharenlijper (no.43)

II. Houtbewerking etc.

- 4) houtzager (no.50)
- 5) timmerman (no.53-54-55)
- 6) meubelmaker (no.56)
- 7) stoel- en houtdraaier; stoelmattenvlechter (no.47)
- 8) wagenmaker (lijst C)
- 9) kuiper (lijst E)
- 10) hoepelmaker (no.51)
- 11) borstelmaker; bezembinder (no.44)
- 12) mandenmaker (no.40)
- 13) klompenmaker

III. Textielbewerking etc.

- 14) spinnen (no.34)
- 15) handwever (no.39)
- 16) kleermaker (no.59)
- 17) naaister (no.62)
- 18) hoedenmaker (no.45)
- 19) pettenmaker (no.46)
- 20) mutsenmaakster (ouderwetse boerenmutsen (no.61)

VI. i.v.m. Huizenbouw

- 28) metselaar (no.30-31-32)
- 29) stro- en rietdekker (lijst F)
- 30) huisschilder-glaszetter-behanger (no.67)
- 31) loodgieter; dak- en leidekker (no.64)

VII. i.v.m. Land-, tuin- of bosbouw

- 32) turfgraver (no.69)
- 33) vlasbewerking (hiervan bestaat een alfabet. woordenlijst die eventueel afgevraagd kan worden)
- 34) groentekweker (no.71)
- 35) fruitkweker (no.72)
- 36) bloemkweker (no.73)
- 37) boomkweker (no.74)
- 38) bosbouw (no.75)

VIII. i.v.m. Levensmiddelen

- 39) huisslachter (no.28)
- 40) bakker (no.29)
- 41) molenaar (lijst O)
- 42) stroopstoker (no.57)
- 43) bierbrouwer (no.35)

IV. Lederbewerking etc.

- 21) leerlooier (no.41)
- 22) schoenmaker (no.60)
- 23) zadel- en gareelmaker (no.36)
- 24) kaarsenmaker (no.65)
- 25) touwslager (no.48)
- 26) sigarenmaker (no.58)
- 27) pottebakker (no.49)

IX. i.v.m. jacht en visserij

- 44) kooiker (no.68)

X. Openbare werken } geen vragenlijsten geree

XI. Openbare diensten }

XII. i.v.m. Dieren

- 45) imker (no.63)

XIII. Overige beroepen

- 46) lantaarnopsteker (no.42)

(Nog te maken vragenlijsten : jager, stroper, vogelaar, sportvissier, schaapherder en kapper).

-o-o-o-o-o-o-o-

KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN.

Instituut voor dialectologie, volkskunde en naamkunde.

Keizersgracht 569-571, Amsterdam, tel. 020-234698.

Velen van u zullen nog nooit van het bestaan van deze instelling gehoord hebben, terwijl de naam voor anderen een vertrouwde klank heeft, omdat zij misschien al jaren medewerker zijn van dit instituut. Dat meewerken doen zij vaak heel consciëntieus en met enthousiasme. Dat is voor ons heel belangrijk, omdat wij een groot deel van ons werk niet zouden kunnen doen zonder hun bijdragen.

Om dat duidelijk te maken moet ik u uitleggen wat ons bureau is en hoe het werkt. Ons instituut is een onderafdeling van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en omvat drie bureaus, en wel de afdelingen Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde en nederzettingsgeschiedenis. Door het dialectenbureau wordt taalkundig onderzoek gedaan, met name naar de streektaalen, vaktalen en groepstaalen van het Nederlands en het Fries. Het is een bekend feit, dat de regionale verschillen in de taal steeds geringer worden ten gevolge van scholing, opleiding en vooral de invloed van radio en televisie. Vroeger kwamen er veel meer verschillen voor in woordgebruik, zinsbouw en uitspraak dan tegenwoordig. Wat er nog over is aan taalvariatie - en dat is toch nog heel wat - probeert het dialectenbureau nu zo

goed mogelijk vast te leggen en te bestuderen. Hiervoor wordt o.m. gebruik gemaakt van vragenlijsten. Elk jaar, in december, worden er twee tot vier vragenlijsten gestuurd naar een groot aantal medewerkers in het Nederlandse taalgebied. De gegevens uit deze lijsten worden nauwkeurig bestudeerd en de resultaten worden o.a. verwerkt in de TaalAtlas van Noord- en Zuid-Nederland, bestemd voor studenten in de Nederlandse taal en geïnteresseerden in streektaalen. Verder houdt dit bureau zich bezig met het verzamelen van dialecten op geluidsbanden. Inmiddels is van het grootste deel van de Nederlandse dialecten in het archief een band aanwezig.

Het volkskundebureau bestrijkt een heel ander gebied van het Nederlandse volksleven. Het richt zich op allerlei eigenaardigheden, die typerend zijn voor een bepaalde streek. Zij bestuderen ook de oorzaken van allerlei typische gewoonten. Die verschijnselen kunnen zijn: kinderspelen, oogstfeesten, kleding, gebruiksvoorwerpen, uitrustingen, gereedschappen, landbouwgewoonten, boerderijbouw enz. enz. De beste manier om zich van al deze facetten op de hoogte te stellen is, persoonlijk bepaalde streken bezoeken en de bijzonderheden ter plekke waar te nemen en vast te leggen. Dat is echter een tijdrovende, maar vooral financieel niet te realiseren methode, die dan ook in sporadische gevallen wordt toegepast. Ook het volkskundebureau is dus aangewezen op de gegevens uit de vragenlijsten en ook dit bureau stuurt elk jaar een lijst uit. Deze is over het algemeen wat moeilijker in te vullen, omdat niet iedereen op de hoogte is van de materie, waarover in de betreffende lijst vragen worden gesteld. Het is dan vaak nodig een zagsman te vinden, die daar wel van op de hoogte is.

Het volkskundebureau houdt zich ook bezig met het verzamelen van volksverhalen en volksgeloof. Er wordt gewerkt aan een sagen- en sprookjescatalogus op internationaal niveau. Een belangrijk deel van de binnengekomen gegevens wordt verwerkt in de Volkskundeatlas voor Nederland en Vlaams-België. Verder bezit dit bureau buiten een geweldige hoeveelheid documentatie nog een klein geluidsbandenarchief, een handschriftenarchief en een knipselarchief.

Dan hebben wij nog het Nederlands Volksliedarchief, opgericht in 1953. Het doel van dit archief is het verzamelen, ordenen en verwerken van materiaal voor de studie van het Nederlandse volkslied. De belangrijkste methode om aan

materiaal te komen is het maken van bandopnamen in de meest uiteenlopende plaatsen in het land. Deze banden worden later op het bureau uitgewerkt in muziek en tekst. De kontakten voor het opnemen van de vaak zeer oude overgeleverde liederen worden grotendeels gelegd via het radioprogramma "Onder de groene linde".

Het bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis houdt zich met het volgende bezig: Frequentie-onderzoek van familienamen. Het resultaat hiervan wordt ondergebracht in het Nederlands Repertorium van Familienamen. Van dit repertorium zijn de laatste delen in voorbereiding.

Het verzamelen van veldnamen. Dat zijn oude namen van percelen grond binnen een bepaald gebied. Vroeger, toen er nog geen kadaaster bestond, werden stukken grond benoemd, waarbij werd uitgegaan van bepaalde eigenaardigheden van het stuk, zoals de aard, de ligging en de herkomst. Deze namen zijn vaak erg veelzeggend en geven daarbij ook nog informatie over vroegere dialectsituaties. Het is duidelijk, dat door herverkavelingen, verstedelijking en industrialisatie veel van deze namen verloren dreigen te gaan. Het is dus belangrijk de nog voorkomende en in herinnering voortlevende veldnamen te inventariseren, voor het te laat is.

Ook namen van nederzettingen, wateren en streken worden verzameld. Oude vormen van namen kunnen een beeld geven van de ontwikkeling van de Nederlandse taal.

Ondanks deze uiteenzetting is het toch nog mogelijk, dat wij enkele activiteiten van de diverse bureaus over het hoofd hebben gezien. De bedoeling is echter u een beeld te geven van wat hier gedaan wordt, zodat u eventueel weet waar u aan mee werkt. Want het zal u duidelijk zijn, dat wij al dat werk niet kunnen doen zonder de hulp van enthousiaste medewerkers, die oog en oor hebben voor hun streekgewoonten en streektaal. Wij hebben een redelijk aantal medewerkers, maar nog niet genoeg. Een onderzoek kan betrouwbaarder en gefundeerder gedaan worden, als gebruik kan worden gemaakt van een zo groot mogelijk aantal gegevens uit alle delen van het land en uit alle lagen van de bevolking. Wij hopen daarom u enthousiast te kunnen maken voor ons werk en ons van uw medewerking te mogen verzekeren. Zegt u nu niet: "dat is mij allemaal te geleerd en te ingewikkeld; daarvoor moet je een bepaalde scholing hebben". Dat is beslist niet waar en zelfs niet altijd gewenst. U kunt dan misschien zeggen, dat u er geen tijd voor heeft. Dat kan inderdaad mogelijk

zijn, maar de 2 tot 4 lijsten per jaar zullen toch niet zo veel tijd vergen en daarbij kunt u er rustig de tijd voor nemen. In principe heeft u het gehele volgende jaar de tijd om de vragenlijsten in te vullen en terug te sturen. Het hoeft natuurlijk geen jaar te duren, een half jaar mag ook. Voor het terugsturen van de lijsten kunt u de bijgevoegde dienstenvelopen gebruiken. Daar hoeft geen postzegel op!

Denkt u er eens over na. Als u wezenlijk begaan bent met wat er in uw streek leeft, kunt u op deze wijze een wezenlijke bijdrage leveren aan het signaleren en vastleggen van veel dingen die nu dreigen te verdwijnen.

Mocht er iets u nog niet duidelijk zijn, dan is een briefje of een telefoontje aan ons bureau voldoende. U krijgt dan van mij alle mogelijke informatie. Ik hoop graag, dat u zich wilt opgeven als medewerker. Ik heet u bij voorbaat hartelijk welkom.

H.J. Beekveldt
medewerkerskontakt
tel. 020-234698.